

НАУЧНО ДРУШТВО ЗА НЕГОВАЊЕ
И ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ
Серија I, год. XX

КАТЕДРЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊА ЛУКА

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИСТОЧНО САРАЈЕВО

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НОВИ САД

ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ
КРАГУЈЕВАЦ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИШ

СРПСКИ ЈЕЗИК

XX

Београд, 2015.

НАУЧНО ДРУШТВО ЗА НЕГОВАЊЕ И ПРОУЧАВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА – БЕОГРАД

СТУДИЈЕ СРПСКЕ И СЛОВЕНСКЕ

КАТЕДРЕ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИКШИЋ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
БАЊА ЛУКА

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИСТОЧНО САРАЈЕВО

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НОВИ САД

ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ
КРАГУЈЕВАЦ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
НИШ

СРПСКИ ЈЕЗИК XX
2015.

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

проф. др Милорад Дешић (Београд), проф. др Милан Драгичевић (Бања Лука),
проф. др Ценка Иванова (Велико Търново),
проф. др Милош Ковачевић (Крагујевац), prof. dr Pavel Krejčí (Brno),
проф. др Радмило Маројевић (Београд), проф. др Валерий Михайлович Мокиенко
(Санкт-Петербург), проф. др Мирослав Николић (Београд), проф. др Бранислав Остојић (Никшић),
prof. dr Mihai Radan (Temişoara), проф. др Радоје Симић, председник Одбора (Београд),
проф. др Љилана Суботић (Нови Сад), проф. др Ольга Ивановна Трофимкина (Санкт-Петербург),
проф. др Божо Ђорић (Београд)

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

проф. др Радоје Симић

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ

Др Михаило Шћепановић

ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ

Милан Крсмановић

ПРЕВОДИ РЕЗИМЕА НА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Маријана Продановић

РЕЦЕНЗЕНТИ

проф. др Милош Ковачевић, проф. др Божо Ђорић, проф. др Радоје Симић,
проф. др Радмило Маројевић, проф. др Милорад Дешић, проф. др Првослав Радић,
др Смиљка Стојановић, др Стана Ристић, проф. др Срето Танасић, проф. др Веран Станојевић

САВЕТ

проф. др Срето Танасић (Београд–Ниш), проф. др Владислава Ружић (Нови Сад),
проф. др Милан Стакић (Београд)

Већина радова домаћих стручњака израђена је у оквиру научних пројеката које финансирају министарства Србије, Црне Горе и Републике Српске

Компјутерска припрема и штампа: „ЧИГОЈА ШТАМПА“

811.163.41'373.22:634.1/7

811.163.41'37

НЕЂО Г. ЈОШИЋ*Институт за српски језик САНУ
Београд

Оригинални научни рад

Примљен: 20.08.2014.

Прихваћен: 24.12.2014.

**НАРОДНИ НАЗИВИ ВОЋАКА НА СРПСКОМ
ЈЕЗИЧКОМ ПОДНЕБЉУ: ПРЕГЛЕД ГЛАВНИХ
МОТИВА ИМЕНОВАЊА**

Рад има за предмет појединачне народне називе воћака српског језичког поднебља чији индуктор именована представља воћни плод; у раду се даје преглед главних критеријума именована праћен илустративним примерима.

Кључне речи: лексикологија, српска народна воћарска терминологија, воћни плод као индуктор у номинацији, семантички аспект.

Имајући у виду заокружен корпус народних назива воћака код Срба, корпус настао претрагом бројних извора (једнојезичких рјечника нашег језика, старијих воћарских приручника и брошура, етнографских и дијалектолошких дјела итд.), а који износи преко 1.200 лексичких јединица (са семантичког и творбеног аспекта анализираних у докторској тези под насловом *Воћарска лексика и терминологија у српском језику*),¹ оvdје бисмо жељели да на основу тако обимне и сложене грађе расвијетлимо опште питање мотивсаности у српској воћарској терминологији и одредимо главне правце њеног семантичког развоја.

* nedjo.josic@isj.sanu.ac.rs

¹ Докторска дисертација *Воћарска лексика и терминологија у српском језику* одбрањена је на Филолошком факултету у Београду 25. октобра 2013. године пред комисијом коју су сачињавали: др Рајна Драгићевић (ментор), др Мирослав Николић и др Стана Риситић (чланови комисије).

Непосредни повод за преглед овакве природе чини енциклопедијски чланак о јабуци штампан у Пољопривредној енциклопедији.² Руководећи се лексичким подацима датим под назначеном одредницом (међу којим се, уз бројне називе јабука страног поријекла, наводи и 50-ак народних назива за одређене сорте јабука аутохтоног поријекла са цијелог бившег југословенског простора (Polj. енс., књ. 1, стр. 530), жељели смо да укажемо како је иста сорта (ако је заиста иста!), у једној области српске језичке територије именована на један, а у некој другој области на други начин. Јабука *будимка* се нпр. наводи као засебна сорта, али се уз основни (и изгледа најраширенији) назив, наводе и бројни други као њени синоними (и то, изгледа, на основу голог описа а без помолошке идентификације): *тафетица*, *сенабија*, *ђула* (*ваљевачка ђула*), *ружичарка*, *стамболка* (Polj. енс., књ. 1, стр. 528), и то је оно што нам се чини прилично проблематичним.

Наведени синонимични називи несумњиво су аутентични (што је потврдила и горепоменута наша грађа), а спектар мотивисаности међу њима креће се од боје: *ђула* (: тур. *gülabi*), *ружичарка* (: ружичаст) или својства покожице: *тафетица* (: тафт, тур. *taft*),³ до имена мјеста које стоји у основи: *сенабија* (: Синоб), *стамболка* (: Стамбол). Наведене синонимичне вриједности овдје се узимају само као илустрација, као показатељ да српску народну воћарску терминологију карактерише шири спектар семантичких критеријума који су имали одлучујућу улогу у њеном творбено-семантичком развоју.

Општи преглед грађе показује (а на то сугерише и поменути чланак о јабуци из Пољопривредне енциклопедије) да се именослов наших воћака у мотивационом погледу дијели на двије велике цјелине. Прва цјелина обухвата народне називе воћака мотивисане **особинама воћног плода**, цјелина у којој су конкретне особине воћног плода налазиле свој лексички израз, друга називе с **ономастичким елементима у основи**, који основинским дијелом своје творбене структуре указују на какав однос, било према личном имену, титули или звању, или однос према мјесту одакле воћка води поријекло и сл.⁴ Другим ријечима, прва (у семантичком погледу већа и важнија цјелина) има плод воћке као индуктор номинације; друга (ужа, у творбено-семантичком погледу мање инспиративна цјелина) ономастичку основу. Изведеним лексемама прве цјелине изражава се једна особина воћног плода (боја, облик, укус итд.), а остале особине међу члановима заједнице остају на нивоу колективне представе; изведенице друге цјелине имају само упућивачку функцију, а општа

² *Poljoprivredna enciklopedija*, књ. 1, стр. 516–530; аутор чланка је Милорад Бабовић, Пољопривредни факултет у Земуну.

³ Исп. Škaljić, под одр. тафт.

⁴ Преглед изведеница с ономастичким елементима у основи захтијева битно другачији приступ; о њима ће бити ријечи на неком другом прикладном мјесту.

представа о особинама тако именованих воћака међу члановима заједнице чува се и преноси посредством искуства друге, нејезичке природе.

Горенаведено бисмо укратко жељели да разјаснимо на конкретним називима за једну врсту прилично распрострањене крушке код нас. Америчка сорта крушке која је у нашој расадничкој производњи и стручним воћарским круговима позната као *Киферов сејанац*,⁵ а у хрватским као *цитронка* (исп. нпр. *Gospodarski list*, lipanj 2013), у нашем народу је одраније знана као *лџмунка* или *сџлунка* (Београд, Тамнава). Иако крушка *лџмунка* унеколико и обликом подсећа на лимун, рекло би се да је у њеном именувању пресудно семантичко полазиште чинила боја (боја коре зрелог лимуна), те да је такав назив за крушку могао настати посредством метафоричких асоцијација којим се плод зрелог лимуна и плод те зреле крушке доводе у везу у домену боје. Процес именувања других воћака жуте pokožице углавном је директан (исп. нпр. *жутица* – крушка, трешња, шљива итд.),⁶ код њих цио се семантички садржај основинске лексеме преноси у дериват. Без обзира на начин настанка, наведене лексичке јединице обједињује боја као индуктор именувања. У термину *сџлунка* као синонимичној форми, ниједна особина плода, па ни боја, није нашла свој лексички израз: она има топоним у основи (Солун), и њим се лексички изражава једино однос заснован на поријеклу.

Појава великог броја лексичких јединица којим се именују воћке стаблашице српског етничког и језичког простора обједињених једном **општом особином плода**, давала је основу да се такве особине на језичком плану посматрају као семантички критеријуми именувања. Другим ријечима, поједине особине плода издиференциране на основу нејезичког искуства (перцептуалног запажања, мирисања, кушања итд.), налазила су у нашем народу свој системски лексичко-семантички израз. Ван њих остају само појединачне лексеме којим се изражавају ријетка или спорадична обиљежја плода, нпр. каква особина pokožице: *брѣскџрка* (крушка, Срем), *тѣница* (смоква), *свилџница* (крушка, Ужице), *зефџринка* (крушка) итд.

⁵ „Jedno vreme je veoma popularna sorta bio Kiferov sejanac zbog otpornosti na erviniju i kruškinu buvu“ (Nikolić i dr. 2012, 5).

⁶ Творбени тип **придјевска основа + -ица** (интегрише лексеме које изражавају особину плода): *жутица* (крушка, трешња, шљива итд.), *љутица* (јабука, Херцеговина), *облица* (маслина, Паштровићи итд.; смоква, Приморје) итд., чини један од најпродуктивнијих творбених типова у српској воћарској терминологији. Међу бројним изведеницама карактеристичним за овај творбени образац уопште, М. Стевановић (1981, 527), наводи: *жутица* (риба или болест), *белица* (пшеница), *рањница* (трешња); Р. Бошковић (1978, 66): *црница* (женска, земља, трешња); С. Бабић (Babić 1986, 149) за исти творбени тип наводи изведенице *бѣлица* (са различитим семантичким реализацијама – за животињу, биљку (пшеница) и воћку итд.); И. Клајн (2003, 118) уз дериват *црница* (са конкретним значењем: земља), наводи и низ других, не прецизирајући о каквим јединкама је ријеч.

У обимној и сложеној грађи посматраној и анализираној у духу методолошких поставки компоненцијалне анализе, издваја се седам главних критеријума у именовању наших воћака: боја, облик, величина, укус, мирис, структура, вријеме сазријевања.⁷

а. **боја:** Боја покожице зрелог плода је најупадљивија спољња особина. Као семантички основ именовања, боја се у српској воћарској терминологији налази на врху мотивационе скале.⁸ Боја плода је или уједначена (с изразитијом пигментацијом са осунчане стране) и обухвата цио плод, и такве воћке спадају у ред једнобојних воћака, бјеличастих или загаситих: *бјелијанка* (крушка, Горобиле); *морица* (: мор – смоква, Ријека), жутих или жућкастих, плавичастих, зелених, сивкастих, црвених или румених плодова.⁹ Ако ли боја није уједначена, ријеч је о воћкама (обично јабукама) шарених плодова. Оне су именоване или на основу опште особине: *шарунка* (: шарен – јабука, Топлица), или на основу каквих колористичких детаља. Колористички детаљи попут пруга, прутака или пера обично се смјењују дуж покожице плода, те отуд: *пругача* (јабука), *прутовача* (јабука, Ужице), *перуша* (јабука). Нешто рјеђе плод карактерише тракаст нанос неке друге боје који обуима плод – отуд нпр. *колџка* (: коло – јабука, Топлица), *стрџкаја* (: стрџка – јабука, Колубара).¹⁰

б. **облик:** Облик плода, попут боје покожице, веома је уочљива особина погодна за именовање. Постојање обличких разлика међу плодовима појединих воћака чинило је инспиративну основу да се придјевима којим се изражава такво опште својство плода јаве у улози мотивних ријечи. То су придјевии *ваљуваст:* *ваљувџанка* (шљива, Неготин, Књажевац), *дуг:* *дугајлија* (јабука, Крагујевац), *крив:* *криваја* (јабука, Босна), *обао:* *облица* (маслина, Паштровићи и Дубровник), *округао:* *округлица* (крушка, Пожаревац, Горобиле и Славонија) итд. Могућност да се облик плода пореди с неким предметом (дијелом предмета), дијелом тијела, плодом неке друге биљке, ширила је спектар назива

⁷ Дијелећи све називе коровских биљака у југозападној Бачкој на непосредно мотивисане и посредно мотивисане, М. Шпис даје знатно шири спектар мотива именовања. Међу осталим ауторка наводи мјесто раста, начин раста, дејство итд., а као илустрацију наводи тек покоји примјер. Тежња усмјерена на то да се лексички материјал класификује и представи без остатка, унеколико замагљује главне критеријуме именовања (в. Шпис-Ћулум 1995, 411–425).

⁸ Семантика боје игра изузетно значајну улогу у именовању биљака. О томе веома илустративно свједочи нпр. индекс српскохрватских имена дат уз Ботанички речник, у којем се, међу осталим, само за двочлане синтагме с придјевом *бели/били/бијели*, -а, -о, наводи преко 140 народних назива биљака (нпр. *бела брада*, *Helichrysum italicum*) (исп. Симоновић 1959, 517–520).

⁹ Исп. нпр. опис једног аутора дат за сорту *белојабука*: *Беличник или белојабука је стварно бела или белозеленкаста јабука, висококупастиг и нешто ребрастог облика ...* (Лукман Ф., Речник САНУ).

¹⁰ Као примјер за именицу *стрџка* (пруга на женским кецељама), Вук Караџић је, без податка о локацији, навео: *Кецељнице, лепе ти си стрџке* (Вук).

мотивисаних на основу обличких особина плода.¹¹ Обличке везе с горенаведеним реалјама чиниле су кључ за настанак нових лексичких садржаја; нови лексички садржаји настајали су посредством метафоричких асоцијација успостављених између изворног и циљног домена.¹² Отуда нпр. *боздѡвѡнка* (: боздован – крушка, Призрен), *кѡпљѡрка* (: копље – јабука, Шабац); *мѡдара* (: мудро – шљива, Крагујевац), *рѡбрача* (: ребро – јабука); *тѡквичѡрка* (: тиквица – крушка, Варош).¹³

в. **величина**: У нашој воћарској терминологији доста је скучен број термина мотивисаних величином. Када су посриједи непосредно мотивисани називи, разлози за овакво стање могли би да буду посве једноставни: лексички систем српског језика карактерише крајње оскудан број придјева за изражавање величине. А за именовање су, изгледа, биле инспиративне једино воћке веома крупних или посве ситних плодова. Зато су улогу мотивних ријечи имали једино придјеви *велик* и *крупан*: *великача* (јабука, Ужице), *крупнаја* (јабка, Полимље), *крупнаш* (орех, Босна);¹⁴ *дробан*, *ехвен*, *мали* и *ситан*: *дрѡбњача* (маслина, Далмација), *ѡвѡнка* (: тур. *ehven* – крушка, Зеница),¹⁵ *мѡлѡ маслина* (маслина, Далмација), *ситница* (шљива, Чачак). Круг изведених лексема мотивисаних на овакав начин унеколико је проширен изведеницама метафоричке природе. Домен поређења углавном се сводио на судове веће запремине, *бардак*, *кабао*, *лонац* итд.: *бардѡклија* (шљива, Фрушка гора), *кабача* (јабука, Сарајево), *лѡнчара* (крушка), а сасвим ријетко на какве друге предмете: *патричарка* (: патрице – јабука), мјерне јединице: *фѡнтара* (: фунта – крушка, Славонија) итд.

г. **укус**: Укус представља средишње унутрашње обиљежје сваког воћног плода, пресудну особину која је одлучивла да ли ће се нека воћка размножавати и гајити у народу. Изразито бљутаве, горке, лутаве, папрене, уопште безукусне воћке зато имају скрајнуто мјесто у народној воћарској пракси. Ипак, има и таквих и међу непосредно мотивисаним лексемама: *бљѡтавац* (крушка), *гѡркуља* (крушка, Ваљево), *гѡрчѡвка* (трешња, Пирот), *ѡксѡрка* (: тур. *ekşi* – крушка), *лѡтача* (: лутав – јабуке, Полимље), *пѡпрѡнка* (јабука,

¹¹ О улози метафоричких асоција по облику у садејству какве друге мотивационе везе с њима, исп. Премк 1997, 90.

¹² „Пошто се механизам појмовне метафоре заснива на пресликавању структуре једног појма или домена на други појам или домен, и то тако што се иде од конкретног ка апстрактном, уобичајени изворни домени су конкретни, а циљни апстрактни“ (Драгићевић 2007, 90).

¹³ Исп.: *Тиквичарке [крушке] ... кад су зреле, изгледу ко мала тиквица, која је жућкаста* (Варош, Славонија, Лукић 1919, 176).

¹⁴ Ораси се код нас крајње уопштено дијеле на *коштунце* (орехе тврде љуске) и *мекушце* (орехе меке љуске); зато је *крупнаш* (изузимајући називе карактеристичне за терминологију игара, нпр. *бѡјац* или *бѡјѡр* и сл.), један од ријетких ореха мотивисаних конкретном особини плода.

¹⁵ Исп. и тур. *ehveni-şer*, тур. *ehven-i-şer* = мање зло, Škaljić.

Славонија), као и међу лексемама метафоричке природе: *пелимача* (: пелим – јабука, Бастаји), *типсара* (: типса – крушка) итд.

Централно мјесто у воћарској пракси свакако припада воћкама пирјатног укуса; то потврђује и обиље назива у лексикону наших воћака, који општим значењем своје творбене основе указују управо на такав укус. Па и тај се укус лексички обично изражава крајње уопштено посредством атрибута у творбеној основи као што су *кисео*, *меден*, *сладак*: *киселац* (крушка, Врање), *кисељајка* (јабука, Шумадија, Расина); *меденика* (шљива, Славонија); *слаткача* (јабука, Љештанско итд.), или именичким општим дијелом, именицама *мед*, *слад* (ријетко и којом другом): *медовњача* (јабука, Славонија), *медунак* (крушка, Крагујевац итд.); *сладац* (крушка, Алексинац) итд.

Засебну групу чине воћке именоване посредством (да тако кажемо) других воћака: *гуња*: *гуњарка* (јабука, Поцерина), *дуња*: *дуњица* (јабука, Београд), *диња*: *дињава* (крушка, Врање), *инџирица* (: инџир, тур. *incir* – крушка, Ужице) итд. Оно што повезује нпр. *дињу* (*Cucumis melo*) и крушку *дињава*, јесте сличност у домену укуса, а све остало их битно удаљава, посебно припадност ботаничкој фамилији (диња је из ф. *Cucurbitaceae*, крушка из ф. *Rosaceae*). Таква сличност уочена у народу била је основа за активирање механизма метафоре који и омогућује да се „један појам метафорички структурише помоћу другог“ (Драгићевић 2007, 90–91).

д. **мирис**: Зрели воћни плодови сваке воћке имају свој препознатљив воћни мирис, али у погледу именовања само су називи појединих јабука, крушка и брескви мотивисани мирисом. Уопште узевши, мирис се опире дефинисању, мирисе је веома тешко диференцирати међу собом, а још проблематичније и теже лексички изразити. Таква „неухватљивост“ одразила се и у лексикону наших воћака. А ако су већ именоване, поједностављено речено, општим значењем творбене основе казује се да такве воћке *миришу*: *мирисава* (крушка, Ужице, Славонија; јабука, Врање; бресква, Херцеговина), да су *мускатне*: *мушкалица* (јабука, Славонија), да посједују *мишић*: *мишићја* (крушка) и сл. Настојање да се лексички изрази специфичан, сасвим одређен мирис неке воћке изискивало је потребу за идентификацијом, за откривањем поредбене везе у томе домену и активирањем метафоричке матрице, нпр. *рузмарин* (*Rosmarinus officinalis*) → *рузмаринка* (јабука). Уз наведену биљку (мирис њених листова), полазни семантички садржај редовно су чиниле лексеме којим се именују изразито ароматичне биљке нашега поднебља, *босиљак*: *босиљача* (крушка, Војводина), *љубачац*: *љубачина* (јабука, Славонија), *оман*: *оманка* (јабука), а сасвим ријетко и штогод друго, нпр. *тамјан*: *тамјаника* (јабука, Ужице; крушка) и сл.¹⁶

¹⁶ Термин *тамјаника* или његове творбене варијанте карактеристичан је и за виноградарску терминологију (исп. Речник МС), а истим или сличним именом (*тамњаника*, *тимјан*) у

ђ. структура: Називи воћака мотивисани структуром плода чине сложено и прилично хетерогену категорију у оквиру ове тематске групе. Природа ткива зреле воћке, могућност да њен мезокарп у периоду зрења буде тврд/мек, брашнаст, воден, маслен итд., чинило је основ да се такве воћке и именују према конкретној особини јестивог дијела плода. Што се карактера номинације тиче, ријеч је углавном о непосредно изведеним лексемама; тек ријетке изведенице ове категорије настале су метафоричким путем, нпр. *дрвѐњѧк* (: дрво – крушка), *погачѧрка* (: погача – јабука, Врховина), *буслија* (: буза – јабука, Босна), *муѧцавац* (: муца – шљива, Фрушка гора).¹⁷ Користећи се примјерима из прилично обимне грађе сврстане у ову скупину лексема, илустративно бисмо жељели да покажемо како се она изнутра раслојава.

тврдоћа/мекоча: *дрвѧнац* (: дрво – крушка, Тимок, Врање), *мѧкача* (јабука, Ужице), *тврдоја* (јабука; крушка, Чачак);

брашнавост: *брашњара* (јабука, Славонија), *таќиша* (: тур. taħın, tihn – крушка, Драгачево итд.), *таќуша* (крушка, Мачва итд.);

воденост: *водѧча* (крушка, смоква, трешња), *водњикаѧка* (: водњикав – крушка), *дрѧскавица* (: дриска – шљива), *дрѧскуља* (шљива, Славонија), *муѧвица* (: муца – шљива, Срем);

*масленост:*¹⁸ *зејтинлија* (крушка, Жича), *јаѓма* (: јаг – јабука, Високо), *маслара* (крушка, Славонија);

*гњилавост:*¹⁹ *баѧва* (: **bъtv-ѧti* – крушка, Ужице, Врховина итд.), *баѧвача* (крушка),²⁰ *гњѧлац* (: гњно – крушка, Тимок), *гњѧлача* (крушка, Банија, Комарница).

е. вријеме зрења: Воћке нашега поднебља почињу да сазријевају већ крајем мјесеца маја, кад пристижу прве трешње и зру јагоде, те отуд *јаѓодѧрка* (крушка, Левач и Темнић), *јаѓодница* (крушка, Славонија), а период зрења појединих од њих пада веома касно, око Никоља или Никољдана, попут крушке *никољаче* (Врање). У том периоду сазријевају воћке, зру жита и падају највећи црквени празници, па вријеме зрења допушта могућност да се временски оријентира систематизују и у погледу на њих овај вид мотивисаности рашчлани на уже цјелине.

назнаке опште природе: *раѧац* (крушка, Рудник), *жеѧвѧнка* (: жетва – крушка), *зимја* (јабука, Шумадија; крушка, Шумадија);

српском језику назива се и једна врста ливадске траве, познатије као *мајчина душица* (*Thymus serpyllum*) (Симоновић 1959, 468).

¹⁷ Мотивне ријечи *буза* и *муца* или *муса* у нашем језику имају синонимичну вриједност и, уопштено узевши, означавају воћни сок који се ствара под кором дрвећа, тј. мезгру (исп. Речник САНУ, под наведеним одр.).

¹⁸ У њемачком језику група крушака маслених плодова једном ријечју се назива *Butterbirne*; крушке ове групе, махом оне страног поријекла, нешто су опширније описане у Личком Календару из 1941. године; аутор чланка њихову топивост пореди са маслацем (исп. Радић И. 1941, 63–65).

¹⁹ Ова особина карактеристична је једино за крушке (мада и мушмуле гњиле).

²⁰ Облик **bъtv-ѧti* као етимолошко полазиште за наведени лик (и друге форме с истим коријенским дијелом) наведен је у ЕРСЈ, св. 2, 102.

црквени празници: *видовача* (: Видов – јабука, Ужице; крушка, Ужице, Јагодина), *видџка* (јабука, Левач и Темнић; трешња); *иванлија* (јабука, Славонија),²¹ *митровача* (јабука, Лесковац);

пољопривредне културе: Семантичке компоненте које се односе на вријеме зрења (жетве) одређене пољопривредне културе кључ су за пренос номинације у овој поткатегорији лексема: *зобњача* или *зобњача* (: зоб – крушка, Врховина, Сарајево), *јачмѣника* (: јачам – јабука), *јџмѣнка* (: јечам – крушка, Горобилје; јабука), *шѣничѣрка* (: шеница – крушка, Колубара итд.). Вријеме сазријевања стрних жита као мотив именована у српској воћарској терминологији, сасвим се ријетко проширује и на штогод друго, нпр. на *конољу*: *кѣнопљѣнка* (крушка) или *јагѣду*: *јѣгѣдѣлка* (крушка, Славонија).

ЛИТЕРАТУРА

- Babić 1986:** S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, JAZU, Globus, Zagreb.
- Бошковић 1978:** Р. Бошковић, *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*, Одабрани чланци и расправе, Подгорица, 49–175.
- Вук:** Вук Ст. Карацић, *Српски рјечник* (четврто државно изд.), Београд 1935.
- Драгићевић 2007:** Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд.
- ЕРСЈ:** *Етимолошки речник српског језика*, св. 1–3, САНУ, Београд 2003–2008.
- Клајн 2003:** И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику* (други део, суфиксација и конверзија), Београд.
- Лукић 1919:** Лука Лукић, *Varoš. Narodni život i običaji*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. XXIV, Zagreb.
- Nikolić i dr. 2012:** Nikolić D. i dr., *Stanje i perspektive razvoja voćarstva u Srbiji*, 14. kongres voćara i vinogradara Srbije sa međunarodnim učešćem (zbornik radova i apstrakata), Poljoprivredni fakultet—Naučno voćarsko društvo Srbije, Beograd—Čačak, str. 3–22.
- Polj. enc.:** *Poljoprivredna enciklopedija*, knj. 1–3, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1967–1973.
- Премк 1997:** Д. Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*, Институт за српски језик САНУ, Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 14, Београд.

²¹ У истој се области, према називима празника *Иван*, *Ивањ* или *Ивање*, јављају облици: *иванчица*, *ивањача*, *ивањчица*; појава истокорених синонима општа је карактеристика назива воћака мотивисаних црквеним празником, било да је ријеч о православном или римокатоличком календару.

Радић 1941: И. Радић, *Крушка*, Лички Календар, год. 1941, 63–65.

Речник МС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књ. 1–6, Матица српска (Матица хрватска), Нови Сад 1967–1973.

Речник САНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, књ. 1–18, Српска академија наука и уметности, Београд 1959–2010.

Симоновић 1959: Д. Симоновић, *Ботанички речник. Имена биљака*, Посебна издања САН, књ. 3, Научно дело, Београд.

Skok: P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1971–1974.

Стевановић 1981: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Научна књига, Београд.

Škaljić 1973: А. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom—hrvatskosrpskom jeziku*, Sarajevo.

Шпис-Ђулум 1995: М. Шпис-Ђулум, *Фотонимија југозападне Бачке (коровска флора)*, Српски дијалектолошки зборник, књ. XLI, Београд, 397–490.

FOLK NAMES OF FRUITS ON THE SERBIAN LANGUAGE TERRITORY: A SURVEY OF MAIN NAMING MOTIVES

Summary

The lexis of folk names of fruits on the Serbian ethnic and linguistic territory is made up of over 1,200 lexical items. They include mostly derivatives, which, in terms of their general motivation, can be subdivided into two large groups: lexemes with the fruit as the naming inductor and lexical items with onomastic elements in their stem. Viewed from the most general perspective, the most important features of a fruit, like colour, shape, size, taste, scent, structure, ripening time (regardless of whether they are lexically expressed in a direct or metaphorical way), form the most relevant semantic criteria in forming and developing the Serbian fruit growers' lexis.

Neđo G. Jošić